

The Implementation of Imprisonment under the Shadow of the Prison Administration System

Ali Farhadi¹, Alireza Jamshidi^{2*}, Ali Najafi Tavana³

1. PhD Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: alifarhadia90@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*Corresponding Author: Email: jamshydy@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: Najafi.tavani@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aim: The prison system in Iran is considered to be a part of sanctions that restrict or restrict freedom. Judiciary authorities use it repeatedly and irregularly due to the numerous prison-oriented laws, until now, all kinds of methods of reducing imprisonment have not been able to remove this punishment of deprivation of liberty from the circle of judges. The prison system aims to help reduce the return of prisoners and create security in society through the correct implementation of prison sentences in such a way that dangerous criminals and those who must be removed from it to protect society are reformed and those for whom prison is not their place and is due to coercion. The law is designed to prevent serious harm from being together with other criminals or staying away from family and society. **Research Methodology:** This qualitative research has been

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2023.407527.2397

Received:
16 Jun 2023

Accepted:
2 August 2023

Published:
5 March 2024

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

done in a descriptive-analytical method, relying on international instruments and studying national laws and regulations in the form of documents and libraries. Findings and Conclusion: Therefore, in this system, special regulations regarding prisoner services, legal friendships, prisoner employment, clarifying the duration of the prisoner's presence and programs during imprisonment, and the ways to get out of it have been discussed.

Keywords: Prison Guard, prison, International Documents, Legal System, Iran.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "The Norms of the Prison System in Iranian Law and International Documents", Faculty of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements: The authors would like to thank Shahr Danesh Institute of Legal Studies and Research for their Cooperation publishing this research.

Author contributions:

Ali Farhadi: Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing.

Alireza Jamshidi: Methodology, Resources, Data Curation, Supervision.

Ali Najafi Tavana: Resources, Data Curation, Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Farhadi, Ali, Alireza Jamshidi & Ali Najafi Tavana. "The Implementation of Imprisonment under the Shadow of the Prison Administration System". *Journal of Legal Research* 22, no. 56 (March 5, 2024): 465-491.

Extended Abstract

The prison system in Iran is considered to be a part of sanctions that restrict or restrict freedom. Judiciary authorities use it frequently and irregularly due to the numerous and prison-oriented laws, and so far all kinds of methods of reducing imprisonment have not been able to remove this punishment of deprivation of liberty from the circle of judges. The prison system aims to help reduce the return of prisoners and create security in society through the correct implementation of prison sentences in such a way that dangerous criminals and those who must be removed from it to protect the society are reformed and those for whom prison is not their place and is due to coercion. The law is designed to avoid serious harm from being with other criminals or staying away from family and society. Restrictive or depriving of freedom punishments, especially imprisonment, with its special features, from the past until now, especially in recent centuries, with the view of preserving the right to life of humans and their health, have been given a lot of attention by the criminal legislators of the rulers, because while preserving the effects of the individual's deprivation from the society, which in Death penalty and retribution were considered; It has less harmful effects on the criminal, his family and relatives and protects the rulers from widespread and successive criticisms and riots; But this apparently appropriate punishment for criminals who violated the safety, comfort, morals and property of the society and the people, firstly, it has been widely, widely and irregularly applied, and secondly, in cases outside of intentional crimes and crimes that require It is not used to punish the criminal in the distance from society. Thirdly, in terms of the existence of exorbitant costs of prison guarding and construction of prisons and food, treatment, and employment of prisoners, it has created sufferings and problems, which has greatly deviated from its other goal, which is to reform the criminal and train him to return to society safely. Is. Complications and consequences caused by a prisoner's distance from his family; The financial, moral and social problems that it creates for them and the physical and mental dangers that are brought to the imprisoned person have caused those interested in imprisonment to organize it in a way so that introducing a prisoner to prison does not mean introducing him to the valley of the forgotten or the cemetery of the living. And somehow, by preparing and approving national and international regulations, agreements and conventions, the executors of the prison sentences should adhere to some human rights in order to return the prisoner to the society. In this article, we aim to introduce the prison system in the Islamic Republic of Iran by studying the prison system of Iran, especially in recent years, and studying some regional conventions, declarations and international covenants, so that, firstly, the professors and law enforcement officers from the

way of implementation This widespread punishment in the country will become more familiar; Secondly, prisoners and their families ,including those who are sentenced to imprisonment in Iran, or those who have been sentenced outside the country and intend to continue serving their sentence inside the country, or citizens who request to be transferred to their country, do not benefit from this structure and rights. Familiarize yourself with the Iranian prison system. One of the most important challenges is the excessive concentration of prisoners, which disrupts the initial program defined in each prison for their maintenance, including the impossibility of implementing cultural and religious programs. In some prisons, it is a daily schedule for prisoners to memorize a chapter from the Quran, perform congregational prayers, and participate in cultural classes., the increase of prisoners in each ward and even in the prayer hall and corridors does not allow the use of the hall as a classroom for teaching the Quran, memorizing it or offering prayers, the severe lack of helpers in relation to the number of helpers, the possibility of dialogue, correction, and follow-up of the prisoner's affairs for the purpose of peace and reconciliation with It has made it difficult, the lack of funds for providing food, the necessary expenses of the prisoner and the implementation of the initial steps of the institution in maintaining the health and hygiene of the prisoner has been disturbed. These cases and dozens of other related issues have made it possible to implement reform programs with challenges. It is obvious that a person will be affected if the mentioned steps are carried out correctly and his return to the society will be believed and accelerated.

اجرای حبس در سایه نظام زندانبانی

علی فرهادی^۱، علیرضا جمشیدی^۲، علی نجفی توانا

۱. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: alifarhadia90@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: jamshydy@gmail.com *نویسنده مسئول

۳. استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: najafitavani@gmail.com

چکیده:

نظام زندانبانی در ایران مجری بخشی از مجازات‌های تحریم‌کننده یا محدودکننده آزادی محسوب می‌شود. مراجع قضایی به موجب قوانین متعدد و حبس‌گرا به‌طور مکرر و بی‌ضابطه از آن استفاده می‌نمایند و تاکنون انواع و اقسام روش‌های کاهش حبس قادر نبوده این مجازات سالب آزادی را از دایره انتخاب قضات خارج نماید. نظام زندانبانی با هدف کمک در جهت کاهش برگشت زندانیان و ایجاد امنیت در جامعه از طریق اجرای صحیح مجازات حبس به نحوی که مجرمین خطرناک و کسانی که باید برای حفظ جامعه از آن دور شوند اصلاح گردند و کسانی که زندان جایگاه آنان نیست و ناشی از اجبار قانون به زندان معرفی میشوند از کنار هم بودن با سایر مجرمین یا دور ماندن از خانواده و جامعه آسیب جدی نبینند، ترسیم شده است؛ بنابراین در این نظام مقررات ویژه‌ای از جهت خدمات زندانی، ارفاقات قانونی، اشتغال زندانی، شفاف شدن مدت حضور و برنامه‌های زندانی در مدت حبس و راه‌های رهایی از آن مورد مذاقه قرار

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/ILR.2023.407527.2397

تاریخ دریافت:

۲۶ خرداد ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۱۱ مرداد ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۱۵ اسفند ۱۴۰۲

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد [تشریح](#) مراجعه کنید.

گرفته است؛ که در این مقاله به آن می‌پردازیم. پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف موردنظر از حیث نوع، کیفی و از نظر روش، توصیفی و تحلیلی است.

کلیدواژه‌ها:

زندانبانی، زندان، اسناد بین‌الملل، نظام حقوقی، ایران.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «بایدها و نبایدهای نظام زندانبانی در حقوق ایران و اسناد بین‌الملل»، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال دانشکده حقوق، تهران، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

قدردانی:

بدین وسیله از پژوهشکده حقوقی شهردانش بابت همکاری در انتشار این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:

علی فرهادی: اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

علیرضا جمشیدی: روش‌شناسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

علی نجفی توانا: منابع، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

فرهادی، علی، علیرضا جمشیدی و علی نجفی توانا. «اجرای حبس در سایه نظام زندانبانی». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۲، ش. ۵۶ (۱۵ اسفند ۱۴۰۲): ۴۶۵-۴۹۱.

مقدمه

مجازات‌های محدودکننده یا سالب آزادی به‌ویژه حبس با لحاظ ویژگی‌های خاص خود از گذشته تاکنون به‌ویژه در قرون اخیر با نگاه حفظ حق حیات انسان‌ها و سلامت آنان بسیار مورد توجه قانون‌گذاران قرار گرفته است چرا که ضمن حفظ آثار محرومیت فرد از جامعه که در مجازات اعدام و قصاص مدنظر بود، آثار زیان‌بار کمتری برای مجرم، خانواده و بستگان دارد و حاکمان را از انتقادات و شورش‌های گسترده و پی‌درپی مصون می‌سازد؛ اما این مجازات به‌ظاهر مناسب برای مجرمین که امنیت، آسایش، اخلاق و اموال جامعه و مردم را مورد هتک و تجاوز قرار داده‌اند نخست به‌طور گسترده، وسیع و بی‌ضابطه به‌کارگیری شده و دوم اینکه در مواردی خارج از جرایم عمدی و جرایمی که نیاز به تنبیه مجرم در حد دوری از اجتماع نیست به کار گرفته می‌شود. سوم اینکه به لحاظ وجود هزینه‌های گزاف زندانبانی و ساخت زندان و خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و اشتغال زندانیان مصائب و مشکلاتی ایجاد نموده که از هدف دیگر خود که اصلاح مجرم و تربیت‌پذیر کردن او برای بازگشت سالم به اجتماع است به‌شدت دور شده است. عوارض و عواقبی که دوری زندانی از خانواده ایجاد می‌نماید، مشکلات مالی، اخلاقی و اجتماعی که برای آنها ایجاد می‌نماید و خطرات جسمی و روحی که به شخص زندانی وارد می‌شود موجب شده علاقه‌مندان به مجازات حبس به نحوی آن را سامان‌دهی نمایند تا معرفی زندانی به زندان به معنای معرفی او به وادی فراموش‌شدگان یا قبرستان زندگان نباشد و به نحوی با تهیه و تصویب مقررات و توافق‌نامه‌ها و کنوانسیون‌های ملی و بین‌المللی، مجریان احکام زندان را به پایبندی به برخی حقوق انسانی جهت بازگشت زندانی به جامعه هدایت نمایند. در این نوشتار بر آن هستیم تا با مطالعه نظام زندانبانی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در سال‌های اخیر و مطالعه برخی کنوانسیون‌های منطقه‌ای، اعلامیه‌ها، توافق‌نامه‌ها و میثاق‌های بین‌المللی وضعیت زندانبانی در جمهوری اسلامی را معرفی نماییم تا در ابتدا اساتید، دانشجویان و مجریان قانون با نحوه اجرای این مجازات گسترده در کشور آشنایی بیشتری بیابند؛ دوم، زندانیان و خانواده آنان اعم از کسانی که در ایران محکوم به حبس می‌گردند و یا کسانی که خارج از کشور محکوم شده و قصد ادامه اجرای مجازات خود را در داخل کشور دارند یا اتباعی که درخواست انتقال به کشورشان را دارند با این ساختار و حقوق خود در نظام زندانبانی ایران آشنا شوند و انتظارات و خواسته‌های خود را بر مبنای آن تنظیم نمایند.

۱- تاریخچه نظام زندانبانی

چگونگی اداره زندان‌ها، افزایش یا کاهش استفاده از مجازات زندان، تعداد زندانیان، نحوه رفتار با آنان با هدف کاهش یا اصلاح زندانی از طریق اقدامات تریبی، تزدیلی یا تأمینی و تربیتی چگونگی زندانبانی، همواره در اعصار مختلف در حال تغییر بوده و هر چه به جلو آمده از جهات مختلف، محدودیت‌ها رو به کاهش بوده است؛ این طرز نگاه به فلسفه مجازات حبس و رفتار با زندانی و چگونگی زندانبانی روی هم‌رفته نهاد زندانبانی را در یک کشور نمایان می‌سازد؛ هرچند در دنیای امروز و قوانین حقوق بشری و شهروندی زندانبانی با شرایط نزدیک به همدیگر اجرا می‌شود؛ در ابتدا به نظام زندانبانی در جوامع مختلف از ادوار گذشته تاکنون می‌پردازیم. در خصوص تحولات نظام زندانبانی در دوران کهن به‌طور خلاصه می‌توان گفت بیش از ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد در مصر باستان با هدف حفاظت از نظم عمومی و البته با رعایت اعتدال، اقدام به حبس برخی از مجرمین می‌نمودند.

۱-۱- در دوران اسلام

دهه‌های نخست صدر اسلام، دوران طلایی تکریم انسان‌ها بود؛ در زمان پیامبر (ص) مکان خاصی برای نگهداری مجرمان وجود نداشت. حسب روایات فقط در اتهام خون، افراد را حبس می‌نمودند و در دیگر موارد همانند آنچه امروز به‌عنوان نظام نیمه‌آزادی از آن نام می‌برند نیمی از روز را فرد در حبس سپری می‌کرد. اولین زندان در اسلام توسط حضرت علی علیه‌السلام ایجاد شد که آن را نافع^۱ می‌نامیدند؛ زندان دیگری با خاک گل بنا شد و مخیس^۲ نام گرفت. در این زندان‌ها عبادت‌های شرعی، آموزش قرآن و یاد گرفتن سواد برای زندانیان اجرا می‌گردید. امام علی علیه‌السلام این دو زندان را بر مبنای اصلاح مجرمین بنا نهادند و اسامی آنها نیز دلالت بر این تفکر اصلاحی داشت؛ ایشان همچنین به زندانیانی که تمایل به حضور در نماز جمعه داشتند اجازه می‌داد که به نماز جمعه بروند و دوباره برگردند یا دستور داده بودند زندانیان به هواخوری بروند یا اگر کسی برای آنان آب و غذا یا هدیه‌ای آورد به آنان داده شود، بازدید از زندان‌ها نیز به طور مرتب توسط ایشان انجام می‌شد.^۳ لازم به ذکر است در پایان حکومت و شهادتشان تنها یک زندانی در زندان داشتند که او هم قاتل خودش بود و سفارش‌ها و توصیه‌ها به فرزندان و اندرزها به زندانی در ایامی که در بستر بودند دلالت روشنی بر چگونگی رعایت حقوق زندانی دارد.

«می‌زند پس لب او کاسه شیر می‌کند چشم اشارات به اسیر

۱. نافع به معنی مفید بودن و فایده رساندن است.

۲. مخیس به معنای اصلاح شدن است.

۳. تاج زمان دانش، حقوق زندانیان و علم زندان‌ها (تهران: نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۲)، ۱۳۸.

چه اسیری که همان قاتل اوست تو خدایی مگر ای دشمن دوست»^۴

۱-۲- زندان در جوامع غربی و ایران باستان

در کشورهای غربی زندان نه برای اجرای حبس بلکه مکانی برای اجرای سایر مجازات‌ها مانند شکنجه کردن، اعدام، چهارمیخ کشیدن، شقه کردن و ... استفاده می‌شده است؛ با ورود روحانیون مسیحی به موضوع زندان، نگاه اصلاحی نسبت به زندانی و نحوه اداره زندان‌ها در برخی کشورها مورد توجه قرار گرفت و اقدامات آموزشی و فرهنگی در این راستا گسترش یافت.^۵ هرچند، در دوره‌ای اعمال مجازات‌های خشن علیه مجرمین افزایش یافت اما به تدریج تحت تأثیر افکار و عقاید دانشمندانی از جمله روسو و بکاریا در رفتار با زندانیان تجدیدنظر صورت گرفت.

۱-۲-۱- فرانسه

پس از انقلاب کبیر فرانسه دوره‌ای از دگرگونی‌های اجتماعی - سیاسی در تاریخ سیاسی فرانسه و اروپا ایجاد گردید. این مهم با ایجاد نهادی تحت عنوان «قاضی اعمال کننده مجازات» سرعت بیشتری گرفت. در این دوران زندانبانان اغلب افراد آموزش دیده و باسوادی هستند چرا که مدیریت زندانبانان را فقط کارکنان متخصص می‌توانند به درستی انجام دهند، طبقه بندی مجرمین نیز به درستی رعایت می‌شود. افرادی که جرایم کوچک مرتکب شده‌اند در مراکز نگهداری تحت مدیریت پلیس محافظت می‌شوند و افرادی که جرایم خطرناک مرتکب شدند جدا از سایرین نگهداری می‌شوند. گروه سوم مجرمانی هستند که جرایم مهم و جدی انجام دادند و در زندان نگهداری می‌شوند. نظام زندانبانی فرانسه اصلاح و تربیت جسمی و فیزیکی زندانی را بر (کار) و (کاردرمانی) و تربیت ذهنی و معنوی او را بر (مذهب) و (مذهب درمانی) قرار داده است.^۶

۱-۲-۲- انگلستان

در انگلستان هرچند تا سه قرن اخیر، نگهداری محبوسین به شیوه امروزی متداول نبود و بیشتر مجرمین به صورت برده مورد استفاده‌های گوناگون قرار می‌گرفتند اما امروزه با پذیرش مجازات حبس، نظام

۴. محمدحسین بهجت تبریزی، متخلص به شهریار (نام شعر: شیرخدا)

۵. پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، گنجینه معارف مقایسه‌های تاریخی از دیدگاه اسلام و غرب، ۱۴۰۱/۰۴/۲۵.

۶. امیررضا قانع و افشین محمدی دره‌شوری، سیری در نهاد زندانبانی؛ در ادوار تاریخی کهن و معاصر، فصلنامه تحقیقات نوین میان‌رشته‌ای حقوق، ۳(۱۴۰۰)، ۶۹.

زندانبانی به شیوه‌ای مدرن و منطبق با مقرره‌های بین‌المللی اداره می‌گردد. امروزه برای کودکان، جوانان، زنان و بزرگسالان مراکز نگهداری متعدد و جداگانه‌ای در نظر گرفته شده است و نظارت قانون بر این مراکز وجود دارد که همانند مدرسه و خانواده اداره گردند، همچنین مجرمین خطرناک در زندان‌هایی موسوم به زندان‌های بسته نگهداری می‌گردند. یعنی یک نظام حداقلی و حداکثری وجود دارد.^۷

۱-۲-۳- ایران

آنچه از ایران باستان در مورد زندان قابل دریافت است محلی برای نگهداری افراد و مقاماتی بوده که باید به طرز فجیع یا بدون سروصدا از بین برده می‌شدند. لذا محلی که به‌عنوان نگهداری مجرمین برای دور ماندن موقت از اجتماع یا اصلاحی و تربیتی باشد در دسترس نیست. اولین مکان‌هایی که به‌عنوان زندان می‌توان نام برد «انوشبرد» یا «قلعه فراموشی» است که در «گیل‌گرد» (شوشتر) واقع در استان خوزستان ساخته شده است.^۸ هرچند علت نام‌گذاری قلعه فراموشی^۹ برای این بوده که کسی نباید اسامی زندانیان یا محل زندان را بر زبان بیاورد و به‌طور کلی چیزی از زندان و زندانی نداند ولی در سیر تحولات، امروزه نیز با همه پیشرفت‌ها در ساختمان زندان یا زندانبانان و تغییر رویکردهای اصلاحی- تربیتی هنوز هم باید زندان را «قبرستان زندگان» یا «وادی فراموش‌شدگان» نام نهاد. برخی به کنایه و برای تقدیر دولت در اداره زندان‌ها از آن به‌عنوان «هتل» یاد می‌کنند؛ بدین معنا که زندانیان با آزادی کامل، اختیار و انتخاب، هر رفتاری را مرتکب و هرگونه امکاناتی را بعضاً بهتر از بیرون زندان در اختیار دارند؛ لیکن نگارندگان معتقدند عبارت هتل برای زندانی هرچند در موارد زیادی از جمله از جهت اجتماع زندانیان، زندگی جمعی آنها، خوراک، تفریحات، مرخصی و ملاقات و دسترسی‌های مکاتباتی و مخابراتی صدق می‌نماید اما باید این هتل را «هتل ننگ» نام‌گذاری نمود، زیرا هیچ انسان باشرافتی با وجود آنچه گفته شد و همه امکانات واقعی و غیرواقعی مورد گفتمان مردم حاضر نیست ساعتی را به‌عنوان زندانی در هیچ یک از انواع مؤسسات کیفری سپری کند و بدون شک زندگی در بیغوله‌ای آزاد با تغذیه و پوشاکی ساده و آزادی را بر این «هتل‌های شناسه‌دار» ترجیح می‌دهد. از شاخصه‌های اصلی این مکان‌ها تا زمان وضع اولین نظام‌نامه محابس، به زنجیر کشیدن، به میخ آویختن، چوب و فلک کردن زندانی یا اقربای

۷. همان، ۷۰.

۸. تاج زمان دانش، حقوق زندانبان و علم زندان‌ها (تهران: نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۲)، ۱۴۰.
 ۹. https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%82%D9%84%D8%B9%D9%87_%D9%81%D8%B1%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B4%DB%8C

وی در حضور زندانی، ندادن آب، غذا و پوشاک کافی و مناسب، تأمین شدن از محل صدقات، هدایا و نذورات مردم، نگهداری در محل‌های کثیف نمناک و متعفن، نداشتن امکانات بهداشتی اعم از حمام، سرویس بهداشتی، اصلاح سروصورت بوده است. در سال ۱۳۹۸ آیین‌نامه زندان‌ها یا نظام‌نامه محابس با حذف زجر بدنی و غل و زنجیر کردن زندانیان به‌عنوان مهم‌ترین دستاورد آن دوره به تصویب هیئت دولت می‌رسد. اولین زندان ایران در سال ۱۳۰۸ به‌عنوان زندان قصر تحت نظارت «نظمیه شهربانی» کشور ساخته می‌شود و به‌تدریج به تعداد زندان‌ها افزوده و آیین‌نامه نیز تغییرات مکرری می‌یابد. اولین تصمیم شورای انقلاب در اردیبهشت سال ۱۳۵۸ در خصوص زندان در قالب مصوبه اتخاذ گردید و زندان‌ها به‌طور کامل از سیستم اجرایی به بدنه دستگاه قضایی متصل گشتند و ابتدا به وزارت دادگستری و پس از مدتی با تشکیل شورای عالی قضایی، مسئولیت اداره زندان‌ها به این شورا واگذار گردید. در تاریخ ۱۳۶۴/۱۱/۶ قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور به سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید؛ و سازمان زندان‌ها به صورت مستقل، تحت نظارت قوه قضائیه تشکیل گردید؛ هرچند این سازمان از نظارت قوه مجریه خارج گردید لکن تا چندین دهه بعد نیز مسئولیت حفاظت و اعزام و بدرقه زندانیان به عهده نیروی انتظامی که تحت نظارت وزارت کشور است قرار داشت و به عبارتی استقلال کامل صورت نگرفته بود. با این تغییر، رویکرد جمهوری اسلامی به زندان علاوه بر نگهداری مجرمین، به اصلاح و تربیت تغییر یافت تا افراد در مدت حبس با یادگیری شغل و حرفه مناسب از لحاظ مذهبی و اجتماعی نیز جهت برگشت به جامعه و رعایت هنجارهای اجتماعی تربیت و آماده شوند؛ اما به نظر می‌رسد تنها با تغییر مدیریت زندان‌ها از قوه مجریه به قضائیه این هدف محقق نخواهد شد.

۲- ساختار زندان در جمهوری اسلامی

در حال حاضر جذب زندانبان در زندان‌های ایران از طریق اعلان عمومی در رشته‌های مختلف تحصیلی با توجه به نیاز سازمان صورت می‌گیرد؛ لیکن رشته‌ای به‌عنوان زندانبانی در هیچ یک از سطوح تحصیلی کشور وجود ندارد و نیروهای مذکور پس از جذب طی دوره‌های آموزشی توسط سازمان تربیت می‌شوند. بی‌گمان جذب نیرو به این شیوه و از طرفی ضعف ساختار آموزشی کشور در این رشته که اشتغال فراوانی نیز دارد سازمان را در رسیدن به هدف واقعی خود که تربیت زندانبان و اصلاح آنان باشد معطل خواهد ساخت. آمار برگشتی به زندان‌ها و افزایش روزافزون زندانبان در هر سال شاهدی بر این موضوع است زیرا اصلاح زندان‌ها به عواملی مانند کارکنان مجرب و متخصص، برنامه‌های علمی و مذهبی قابل اجرا،

غذای مناسب، امکانات آموزشی و رفاهی کافی، چگونگی نحوه زندانبانی و اصلاح و تربیت مجرمان در درون زندان‌ها و مراکز اقدامات تأمینی و تربیتی هر کشور بستگی دارد؛ تجربه نشان داده که اگر ما حتی بهترین زندان‌ها و وسایل و تجهیزات و امکانات نگهداری زندانیان را داشته باشیم ولی نظام مدیریتی و شیوه اداره زندان‌ها را به شکل مطلوب و جامع نداشته باشیم یا در این مورد ضعیف باشیم باز هم کار اصلاح و تربیت زندانیان با مشکلات جدی مواجه خواهد شد و فقط تغییر مدیریت نمی‌تواند این هدف را محقق سازد؛ از طرفی به نظر می‌رسد با توجه به رویه جهانی در اغلب کشورها در مدیریت زندان، مدیریت نظامیان جهت برقراری نظم، نحوه برخورد با شورش‌ها و آشوب‌های داخلی و مدیریت بحران صحیح‌تر بوده و در مواقع لزوم با کمترین خسارت می‌تواند بر بحران فائق آید؛ موضوعی که در تجربه شورش‌های زندان در سال‌های گذشته توسط مراقبین اداره زندان با بیشترین خسارت و آسیب‌ها مهار گردیده است.^{۱۰}

۲-۱- انواع مؤسسات کیفری

بازداشتگاه در لغت به توقیف‌گاه و جایی که متهم را قبل از محکومیت دادگاه برای انجام محاکمه توقیف می‌کنند معنی کرده‌اند. در جای دیگر نیز آن را محلی دانسته‌اند که اشخاص توقیفی را به طور موقت در آن زندانی می‌کنند.^{۱۱} بازداشتگاه در فرهنگستان زبان و ادب فارسی به جای حبس پذیرفته شده است و واژه‌هایی چون «زیندان»، «زندن»، «زیندون»، «محبس»، «بندی خانه» نیز بدین معنا است.^{۱۲} که انواع آن عبارت‌اند از: کانون اصلاح و تربیت اطفال و نوجوان ۱۳ تا ۱۸ سال؛ اردوگاه کاردرمانی ویژه محکومان مواد مخدر؛ ندامتگاه عمومی؛ بازداشتگاه‌ها اعم از عمومی، انتظامی، امنیتی و حفاظت اطلاعات قوه قضائیه و ندامتگاه عمومی نسوان.

۲-۲- چه کسانی به زندان می‌روند؟

ماده ۱۰ اعلامیه حمایت از کلیه اشخاص در برابر ناپدید شدن تحت اجبار بیان می‌دارد هر شخصی که از آزادی محروم شده است باید در مکانی که به طور رسمی به‌عنوان محل بازداشت شناخته شده است و منطبق با قوانین داخلی است نگهداری شود و بلافاصله پس از بازداشت نزد یک مقام قضایی حاضر شود و طبق همین ماده اطلاعات دقیق در خصوص بازداشت این گونه اشخاص، مکان یا مکان‌های

۱۰. علی شمس، آسیب‌شناسی زندان (تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، ۱۳۹۴)، ۸۰-۱۰۲.

۱۱. محمد معین، فرهنگ معین (تهران: نشر زرین، ۱۳۸۲)، ۴۵۴.

۱۲. همانجا.

بازداشت آنها و از جمله انتقال آنها می‌بایست بلافاصله برای اعضای خانواده و وکلای وی یا هرکس دیگری که دارای منافع مشروع در خصوص این اطلاعات است قابل دسترس گردد مگر اینکه درخواست مخالفی از سوی اشخاص موردنظر ارائه گردد. مطابق قواعد استاندارد برای رفتار با زندانیان باید یک دفتر ثبت دارای صفحات محدود و معین و در عین حال دارای شماره‌گذاری وجود داشته باشد که در آن اطلاعات فرد درج گردد.

الف: متهمین

هنگامی که فردی مظنون به ارتکاب جرم است مقام قضایی می‌تواند لازم تشخیص دهد که علیه او قرار بازداشتی صادر کند و در انتظار قابل رسیدگی بودن امر در دادگاه، او را در زندان نگه دارد، در این خصوص تا زمانی که دادگاه برای شخص حکم صادر نکرده فرض بر بی‌گناهی او است. اداره زندان که موظف به اجرای این تصمیم قضایی است وظیفه دارد متهم را به نحوی نگهداری نماید که وی نتواند فرار کند؛ و فرد محکوم می‌بایست در شرایطی نگهداری شود که حقوق وی پایمال نشود از جمله بهره‌مندی از غذای مناسب، بهداشت کافی و خدمات درمان.

انواع متهمین به شرح ذیل اند:

متهم با قرار بازداشت موقت موضوع ماده ۲۳۷ قانون آیین دادرسی کیفری؛ قرار بازداشت موقت توسط بازرس قضایی سازمان بازرسی دارای ابلاغ خاص از رئیس قوه قضائیه و موافقت رئیس دادگستری محل موضوع تبصره ۲ ماده ۵ قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور؛ بازداشت به لحاظ عجز از تودیع وثیقه به استناد مواد ۲۲۵ و ۲۲۶ قانون آیین دادرسی کیفری؛ بازداشت به لحاظ عجز از معرفی کفیل موضوع مواد ۲۲۵ و ۲۲۶ قانون آیین دادرسی کیفری؛ عجز از تودیع وثیقه در پرونده‌های قاچاق کالا و ارز ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛ عجز از تودیع وثیقه یا معرفی کفیل توسط بازرس قضایی دارای ابلاغ خاص از رئیس قوه قضائیه موضوع تبصره ۲ ماده ۵ قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور.

ب: محکومین

فردی که محکوم به مجازات حبس می‌شود با توجه به نوع جرم و مدت محکومیت و سابقه به یکی از زندان‌ها حسب مورد فرستاده می‌شود. نحوه اعزام اشخاص محکوم به حبس بدین شکل است که بعد از تکمیل فرم مخصوص که در آن مشخصات کامل، نوع جرم، میزان محکومیت، ایام بازداشت قبلی و مرجع صادرکننده حکم و غیره ثبت می‌شود به همراه مأمور بدرقه زن و یا مرد و با رعایت

موازن مراقبتی، به زندان اعزام و معرفی می‌شوند. وظیفه اداره امور زندان در اینجا وظیفه دیگری است (در مقایسه با امور متهمان) زیرا در این مورد اداره زندان باید حکمی را که علیه بزهکاری صادر شده است اجرا نماید. همان‌طور که آقای هوگنی^{۱۳} بیان می‌دارد: مجازات مانند کفاره‌ای ظاهر می‌شود که باید به نیاز عدالت‌خواهی که در روحیه هر فرد متمدن وجود دارد پاسخ دهد. این نیاز جانشین تشنگی انتقام است که در دوران بدوی اساس مجازات بوده است.^{۱۴}

انواع محکومین عبارت‌اند از: محکومین به حبس کیفری ماده ۵۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری؛ محکومین به مجازات‌های سالب حیات موضوع ۵۴۳ قانون آیین دادرسی کیفری؛ محکومین به جزای نقدی که عاجز از پرداخت هستند حداکثر به مدت سه سال (ماده ۲۹ قانون مجازات اسلامی و ماده ۵۲۹ قانون آیین دادرسی کیفری)؛ محکومین مالی که از پرداخت محکوم به امتناع می‌نمایند (ماده ۳ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی)؛ محکومین به جزای نقدی سازمان تعزیرات حکومتی که عاجز از پرداخت هستند به مدت حداکثر ۱۵ سال (ماده ۶۰ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و مواد ۲۷ و ۲۸ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی).

۲-۳- خروج از زندان

خروج از زندان نیز به یکی از طرق ذیل امکان‌پذیر است:

معرفی کفیل ماده ۲۲۳ قانون آیین دادرسی کیفری؛ تودیع وثیقه ماده ۲۲۳ قانون آیین دادرسی کیفری؛ تبدیل قرار بازداشت موقت به قرار دیگر و تودیع آن مواد ۲۴۱ و ۲۴۲ قانون آیین دادرسی کیفری؛ اجرای کامل حکم حبس؛ استهلاک جزای نقدی بدل از حبس یا انقضای مهلت سه سال در پرونده‌های کیفری؛ استهلاک جزای نقدی بدل از حبس سازمان تعزیرات حکومتی انقضای مهلت ۱۵ ساله؛ اجرای حکم سالب حیات؛ آزادی مشروط مستند به ماده ۵۸ قانون مجازات اسلامی با گذشته یک‌سوم کمتر از ده سال یا یک‌دوم در حبس بیش از ده سال؛ تعلیق اجرای مجازات در درجه سه تا هشت به مدت یک تا پنج سال پس از اجرای یک‌سوم مجازات ماده ۴۶ قانون مجازات اسلامی؛ نظام نیمه‌آزادی ماده ۵۶ به‌طور مطلق در جرایم درجه ۵ تا ۷ و در درجات ۲ تا ۴ با گذشت یک‌چهارم از اجرای حبس؛ عفو عمومی اصل ۱۱۰ قانون اساسی؛ عفو خصوصی با پیشنهاد رئیس قوه قضائیه و قبول مقام معظم رهبری؛ عفو موردی رئیس قوه قضائیه و قبول مقام معظم رهبری؛ اجرای حبس با پابند الکترونیکی (مواد ۱۵۳ و ۵۵۴

13. M. Huguney

۱۴. علی خالقی، قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ بیستم، (تهران: نشر شهر دانش، ۱۴۰۰).

قانون آیین دادرسی کیفری؛ مرخصی اعم از روزانه، ساعتی و تحت‌الحفظ.

۳-۳- اتباع خارجی

زندانیان تبعه خارجی که در ایران تحمل حبس می‌نمایند با توجه به معاهدات فی‌مابین جمهوری اسلامی ایران و کشور متبوع خود می‌توانند شخصاً یا توسط خانواده یا وکیل یا دولت متبوع، درخواست خود را به کمیته انتقال محکومین که در وزارت دادگستری تشکیل می‌گردد ارائه دهند. این کمیته که از نمایندگان قوه قضائیه، وزارت امور خارجه، اطلاعات، کشور، دادگستری و سازمان زندان‌ها تشکیل می‌گردد تحت نظارت معاون حقوق بشر و امور بین‌الملل وزارت دادگستری است. پس از بررسی تقاضا در کمیته مزبور مراتب به کشور متبوع زندانی اعلام می‌گردد و نیز به دادگاه صادرکننده اطلاع داده شده و اوراق قضایی مرتبط وصول می‌شود؛ پس از تبادل اسناد، زمان و مکان تحویل زندانی تعیین گردیده و زندانی برای انتقال به مرز هوایی یا زمینی مربوطه اعزام می‌گردد و تحویل داده می‌شود؛ بر اساس معاهدات فی‌مابین، کشور مذکور باید با لحاظ معاهدات فی‌مابین اقدام نماید و محکومیت حبس خود را در آن کشور سپری نماید. محکومی که انتقال داده می‌شود باید حداقل ۶ ماه از حبس وی باقی مانده باشد، همچنین تعهدات مالی نیز باید اجرا شده باشد. زندانی که به کشور خود منتقل می‌شود می‌تواند از ارفاقات و حقوق قانونی زندانی در آن کشور استفاده نماید، همچنین کلیه حقوقی که برای زندانیان داخلی در آیین‌نامه و قوانین آمده بدون تبعیض برای زندانیان خارجی نیز اجرا می‌گردد. اتباع خارجی زندانی به موجب بند «الف» و «و» ماده ۱۴۰ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اصل ۱۴ اصول حفاظت همه اشخاص تحت هرگونه بازداشت مصوب ۱۹۸۸ می‌توانند از مترجم استفاده نمایند.

۳-۴- ایرانیان در خارج

زندانیان ایرانی در زندان‌های خارج از کشور و تمامی محکومین ایرانی خارج از کشور که تمایل به ادامه اجرای حبس در زندان‌های ایران را داشته باشند در صورت وجود معاهده فی‌مابین کشور صادرکننده حکم و کشور ایران می‌توانند شخصاً یا توسط خانواده یا وکیل ایرانی تقاضای انتقال خود را به کمیته انتقال محکومان در ایران که در وزارت دادگستری تشکیل می‌شود را داشته باشند. کمیته مذکور یادداشتی را به کشور صادرکننده حکم ارسال و پرونده وی را درخواست می‌نماید، سپس مفاد حکم صادره با قوانین داخلی مطابقت می‌شود و با اعلام موافقت دولت اجراکننده حکم و هماهنگی با مقامات قضایی و امنیتی آنان مأمور بدرقه به کشور مذکور اعزام و زندانی را تحویل می‌گیرد. زندانی به محض ورود به کشور به

اولین مرجع قضایی معرفی و دادنامه صادره وفق مقررات با قوانین کشورمان مطابقت و تنفیذ می‌گردد و با تحویل به پلیس به زندان مورد تقاضای زندانی یا زندان همان شهرستان مرزی اعزام می‌شود. زندانی مذکور با ورود به ایران از تمامی حقوق و ارفاقات قانونی بهره‌مند می‌شود.

۴. حقوق زندانی

در محیط زندان عموماً افراد احساس آسیب‌پذیری می‌کنند و بزرگ‌ترین تهدید نسبت به ثبات در زندان، عدم شفافیت است. زندانیان باید به‌طور شفاف نسبت به حقوق و تکالیف خود آگاه باشند؛ یعنی باید بدانند که مجاز به چه اقداماتی هستند و نباید چه اقداماتی را انجام دهند و همچنین زندانیان نیز می‌بایست به بایدها و نبایدها مطلع و آگاه باشد؛ و نیز مطلع باشند که اگر قواعد زندان را نقض کنند رفتار ایشان چه پیامدهایی را به دنبال خواهد داشت؛ و اگر نظام قواعد حاکم بر زندان محدود و مشخص باشد این مهم موجبات نقض حقوق ایشان را فراهم نمی‌نماید.

۴-۱- حقوق بنیادین

زندان‌ها باید محیط‌های سازمان‌دهی شده‌ای به منظور تأمین و تضمین حیات و حیثیت و کرامت افراد زندانی باشد. زندانی در طول محکومیت نباید مورد تبعیض قرار گیرد و وقتی دادگاه، فرد بزهکار را به تحمل زندان محکوم می‌کند در واقع حداکثر مجازات را برای او تعیین کرده است و لذا شرایط حبس نباید شامل تنبیهات اضافی باشد. حقوق بنیادین در واقع حقوقی است که تحت هر شرایطی محفوظ بوده و مقررات زندان به هیچ عنوان نمی‌تواند آن را زایل یا محدود سازد و به عبارتی تخلف زندانی یا شرایط خاص زندان اعم از بحران یا شورش نیز نمی‌تواند موجب آسیب به آن گردد. برخی از این حقوق عبارت‌اند از: حق بر سلامت، حق بر منع شکنجه، حق آزادی مذهب و باورها، حق ثبت هویت و شناسایی رسمی بازداشت‌شدگان.

۴-۱-۱- حق بر ثبت هویت

در هر مؤسسه کیفری، مدیر یا زندانبان مسئول می‌بایست دفتر ثبت و تحویل زندانیان که مشتمل است بر یک مجموعه صحافی شده یا برگ‌های دسته‌بندی شده که بر روی آن تشریفات پذیرش زندانی انجام می‌شود را در اختیار داشته باشد که امروزه این امر از طریق سامانه‌های الکترونیکی (سامانه سجازا) در ایران صورت می‌گیرد. در اسناد بین‌المللی از جمله ماده ۷ قواعد حداقل برخورد با زندانیان بیان می‌دارد:

در هر مکانی که اشخاص زندانی می‌گردند، باید یک دفتر ثبت قابل اعتماد با اوراق شماره‌گذاری شده موجود باشد که در آن موارد ذیل به محض ورود هر زندانی ثبت گردد: اطلاعات در زمینه هویت شناسنامه‌ای وی، دلایل ارتکاب جرم و مقام صالح ذی‌ربط که در مورد زندانی شدن وی تصمیم گرفته است، روز و ساعت پذیرش و آزادی وی؛ و در ادامه نیز بیان می‌دارد: هیچ فردی بدون یک دستور اعزام معتبر و جزئیاتی که قبلاً در دفتر ثبت درج گردیده است نمی‌تواند در یک مؤسسه زندان مورد پذیرش قرار گیرد.^{۱۵} بند ۲ اصل ۱۲ مجموعه اصول حفاظت از همه اشخاص تحت هرگونه بازداشت یا حبس نیز بیان می‌دارد: این اطلاعات ثبت شده باید در اختیار فرد زندانی یا وکیل او قرار گیرد. ماده ۱۰ اعلامیه حفاظت از ناپدیدشدگی اجباری در خصوص افراد محروم از آزادی نیز بیان می‌دارد: اطلاعات صحیح در مورد بازداشت اشخاص و مکان یا مکان‌های بازداشتشان از جمله جابه‌جایی‌ها، به سرعت در اختیار اعضای خانواده‌شان، مشاورشان و یا اشخاص دیگری که نفع مشروع در اطلاعات دارند قرار می‌گیرد. مگر اینکه اشخاص مربوطه تمایلی غیر از این اعلام کرده باشند. اصل ۳۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز به این موضوع مهم توجه نموده است. در آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی موضوع ثبت و پذیرش را به تفصیل و دقت اشاره نموده و سامانه‌ای با عنوان (سجازا) تعریف شده است. در این سامانه باید به تفصیل اعلامی در مواد ۴۷ - ۴۹ نام، نام خانوادگی، نام پدر، شهرت، جنس، سن، شماره ملی، شماره شناسنامه، نشانی محل سکونت و کد پستی یا ویزای تبعه خارجی، وضعیت تأهل، دین، مذهب، تحصیلات، شغل، وضعیت ظاهری جسمانی، موضوع اتهام یا محکومیت، نوع مجازات، نوع قرار تأمین و مهر و امضای مقام صادرکننده ثبت شده و اگر به هر علت موارد مذکور ناقص باشد از پذیرش آن خودداری گردد تا نسبت به تکمیل اقدام شود. این اصرار بر ثبت مشخصات موجب می‌گردد هیچ زندانی ناپدید نگردد و در اولین زمان برای خانواده و بستگان شناسایی شود و در هیچ ساعتی از شبانه‌روز حقوق وی تضییع نشود.

۴-۱-۲- حق منع شکنجه

حقوق بین‌الملل درباره منع شکنجه صراحت دارد و در هر وضعی به‌کارگیری شکنجه را مردود می‌داند. دلایلی نظیر تهدید امنیت داخلی، تهاجم خارجی، تروریسم و یا مصلحت نظام به‌هیچ‌وجه اعمال شکنجه

15. Criminal Justice Handbook Series, *Handbook On The International Transfer Of Sentenced Persons* (Vienna: United Nation Office On Drugs And Crime, 2012), p340

و یا رفتارهای خشن و موهن را توجیه نمی‌کند.^{۱۶} قاعده منع شکنجه قاعده‌ای است جهانی و در هر زمان و در هر شرایطی اطلاق دارد. منع شکنجه به موجب دو منبع حقوق بین‌الملل قاعده‌ای معتبر شناخته شده و از اقتدار حقوقی برخوردار گردیده است. ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی اعلام داشته «هیچ کس را نمی‌توان مورد شکنجه، آزار و یا رفتارهای خشن، غیرانسانی یا موهن قرار داد.» قاعده منع شکنجه در بسیاری از کشورها پذیرفته شده است. البته واکنش دولت‌ها علیه شکنجه متفاوت است. بند ۱ ماده ۲ کنوانسیون منع شکنجه بیان می‌دارد که هر دولت عضو باید اقدامات مؤثر قانون‌گذاری، اداری، قضایی و یا دیگر اقدامات را به منظور پیشگیری از شکنجه در سرزمین‌های تحت صلاحیتش صورت بخشد. همچنین اصل ۶ اصول حمایت از کلیه اشخاص که تحت هرگونه بازداشت یا حبس قرار دارند مقرر می‌دارد هیچ شخصی که تحت هر نوع بازداشت یا حبس قرار دارد نباید مورد شکنجه و یا رفتار با مجازات خشن غیرانسانی یا تحقیرکننده یا تحت هر شرایطی که به‌نوعی توجیه‌کننده شکنجه یا سایر رفتارها یا مجازات‌های خشن غیرانسانی باشد قرار گیرد. در ماده ۵ اصول رفتار برای مأموران اجرای قانون و اصل ۲ سلوک کار پزشکی مربوط به نقش کارکنان بهداشتی به‌ویژه پزشکان در حمایت از زندانیان و افراد بازداشتی در مقابل شکنجه و سایر رفتارها و مجازات‌های خشن غیرانسانی تحقیرآمیز و ماده ۱۱۲ اعلامیه حمایت از کلیه اشخاص در برابر شکنجه و سایر رفتارها و مجازات‌های خشن غیرانسانی یا تحقیرکننده مقرر نموده‌اند که هر یک از ضابطین قانونی نمی‌توانند مرتکب یا تشویق‌کننده هرگونه شکنجه یا دیگر رفتارهای خشن و غیرانسانی باشند و هرگونه اظهاراتی که در نتیجه شکنجه یا سایر رفتارها یا مجازات‌های خشن به دست آمده است نمی‌تواند به‌عنوان دلیلی علیه شخص موردنظر یا سایر اشخاص در هرگونه فرآیند رسیدگی مورد استناد قرار گیرد.^{۱۷}

۴-۲- حقوق ارفاقی

حقوق ارفاقی ممکن است در شرایط بحرانی زندان، مانند شورش و تخلف زندانی از مقررات زندان، محدود گردد. این حقوق عبارت‌اند از حق ملاقات با خانواده، حق ارتباط تلفنی و مکاتبه‌ای، مرخصی، حق اشتغال و حق استفاده از خدمات ورزشی و آموزشی و فرهنگی. مطابق با آیین‌نامه سازمان زندان‌ها در خصوص حقوق ارفاقی در مواردی می‌توان زندانی را از آن ممنوع یا برای وی محدودیت ایجاد نمود.^{۱۸}

۱۶. محمدعلی اردبیلی، «شکنجه»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۱، (۱۳۷۰)، ۱.

17. Tony Evans and Patti Wallace, A Prison within a Prison?: The Masculinity Narratives of Male Prisoners. *Men and Masculinities*, 10, 4(2008), 484-507.

۱۸. کران بدی، غیرممکن وجود ندارد: اصلاحات در یکی از بزرگ‌ترین زندان‌های جهان، مترجم گیتا گرگانی (تهران):

۴-۲-۱- اشتغال در مراکز حرفه‌آموزی

ماده ۱۱۱ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها در مواردی ممنوعیت اشتغال در مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال با خروج از موسسه را ممنوع کرده است: محکومین به مجازات سالب حیات، زندانیان مربوط به جرایم سرقت مسلحانه، تجاوز به عنف، دایر کردن مرکز فساد و فحشا، جرایم علیه امنیت، مجازات درجه ۴، زندانیان دارای حالت خطرناک و زندانیانی که حین تحمل حبس یا مرخصی جرم جدید عمدی مرتکب شوند به جزء جرم‌های ارتكابی با درجه ۷ و ۸.

۴-۲-۲- حق ملاقات

اصل ۱۹ مجموعه اصول حمایت از کلیه کسانی که تحت هرگونه بازداشت یا حبس قرار دارند و قاعده ۳۷ حداقل قواعد استاندارد برای رفتار با زندانیان مقرر می‌دارند لازم است زندانیان مجاز باشند تحت نظارت‌های ضروری چه از طریق ملاقات‌های حضوری و چه از طریق مکاتبه با اعضای خانواده و دوستان قابل اطمینان خود ارتباط داشته باشند.^{۱۹} در آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مواد (۲۱۰ تا ۲۲۲) به موضوع ملاقات پرداخته است. در این بخش برای همسر، فرزندان و والدین زندانی، بستگان، دوستان، شاکی و خواهان و وکلای حق ملاقات در نظر گرفته شده است؛ برای گروه اول ملاقات به صورت حضوری، خصوصی و شرعی امکان‌پذیر است و همه افراد مذکور حق ملاقات کابینی هم خواهند داشت. این ملاقات‌ها به منظور حفظ پیوند خانوادگی تکالیف شرعی، صلح‌رحم، گفتگوی زندانی با شاکیان و دوستان برای تحصیل رضایت و یا سازش انجام می‌شود. آیین‌نامه مزبور مدت ملاقات و شرایط ملاقات‌کنندگان را نیز برای آنان تعیین نموده است. ملاقات‌کنندگان به هیچ وجه اجازه پرداخت وجه نقد به زندانی، تبادل نامه یا هرگونه اشیا و لوازم دیگر را ندارند. ملاقات عمومی برای همه زندانیان به جز مواردی که به دستور قاضی، زندانی ممنوع‌الملاقات باشد یا تخلفی از ناحیه زندانی صورت گرفته باشد آزاد است. سایر انواع ملاقات‌ها به صورت تشویقی به زندانی داده می‌شود؛ یکی از آسیب‌های ملاقات‌ها به‌ویژه ملاقات حضوری و خصوصی تبادل اشیا ممنوعه مانند مواد مخدر، سیم‌کارت، تلفن همراه به طرق مقتضی به داخل زندان است که موجبات ارتکاب جرایم دیگر، زورگویی،

موسسه فرهنگی هنری نوروز هنر، (۱۳۸۱)، ۳۰.

۱۹. شهرام ابراهیمی، چگونگی اجرای قواعد حداقل سازمان ملل درباره رفتار اصلاحی با زندانیان در حقوق داخلی (تهران): نشر میزان، (۱۳۹۷)، ۵۰.

سوءاستفاده و کلاهبرداری را ایجاد می‌نماید؛ برابر آنچه تاکنون کشف شده است تعدادی از زندانیان به لحاظ خرید و فروش مواد مخدر داخل اندرزگاه‌ها دستگیر شده و به مجازات‌های سنگین اعدام و حبس طولانی مدت محکوم شده‌اند.

جدول شماره ۱: بنا بر آنچه گفته شد انواع و مدت ملاقات‌ها به این شرح است:

انواع ملاقات	مدت ملاقات	ملاحظات
عمومی یا کابینی	هر هفته ۲۰ الی ۳۰ دقیقه	امکان ملاقات با وکلا در اتاق مخصوص با زندانی میسر است.
خصوصی	تشویقی ۳۰ الی ۶۰ دقیقه	مدت ملاقات طبق نظر رئیس مؤسسه است.
الکترونیکی	تشویقی ۵ الی ۳۰ دقیقه	تا دو برابر قابل افزایش است.

مطابق مواد ۲۲۳ تا ۲۳۲ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها، زندانی می‌تواند از طریق تلفن و ارسال نامه با خارج از زندان ارتباط داشته باشد. در ارتباط تلفنی باید مکان تماس به‌طور مکرر در طول تماس گفته شود. ارتباط تلفنی زندانی از طریق تلفن عمومی انجام می‌شود و استفاده از تلفن همراه مجاز نیست. زندانی اجازه ندارد نامه‌ای خلاف عفت عمومی یا اخلاق حسنه و حاوی عبارات رکیک و مستهجن و یا نامه‌هایی که مکرراً به منظور مزاحمت باشد ارسال نماید. این نامه‌ها توقیف می‌شوند. همچنین اتباع بیگانه می‌توانند همانند زندانیان ایرانی مکاتبه نمایند. در خصوص این حق ارفاقی موارد ذیل قابل بررسی است و به‌طور نمونه به چند مورد از این سوءاستفاده‌ها اشاره می‌گردد: نخست کشف تعداد زیادی گوشی همراه و سیم‌کارت نزد زندانیان دلالت بر ورود این کالای ممنوع به زندان به طرق مختلف دارد که عبارت‌اند از: تخلف زندانبانان، ارتباط زندانیان با خارج از زندان. به‌عنوان نمونه شخصی با اسم مختصر (الف - م) به اتهام فروش مواد مخدر دستگیر و به زندان معرفی شده است، همچنان به فروش مواد مخدر ادامه داده و محل فروش قبلی وی کماکان محل رفت‌وآمد تعداد زیاد خریداران مواد است. پس از بررسی مشخص گردید مشارالیه با استفاده از تلفن همراه خود که به نحوی در زندان به دست آورده بود با اعلام شماره جدید به مشتریان، هر یک را با لحاظ میزان موادی که درخواست می‌نمودند به واریز وجه به حساب خود ترغیب کرده و پس از دریافت پیامک وصول وجه، وی را به اهل خانه برای تحویل مواد هدایت می‌نموده است؛ نامبرده برای شناسایی مشتریان مبلغی را به‌طور مشخص تعیین می‌نموده که وجه واریزی وی به‌عنوان یک کد مشخص به نام وی بوده تا همان میزان مواد دریافت کند.

زندانی دیگر با اسم مختصر (ب-ر) با یکی از پیمانکاران تهیه و تولید گل از طریق تلفن ثابت زندان تماس گرفته و برای خرید کاشت گل در محوطه از ایشان درخواست همکاری می‌نماید (تلفن زندان هر ۳۰ ثانیه یک بار اعلام می‌نمود که تلفن از زندان... است). نام‌برده را با اغفال برای واریز ۱۰ درصد مبلغ پیمان به کنار یکی از خودپردازها هدایت نموده و با تغییر زبان عابر بانک به انگلیسی و به کار بردن عبارات انگلیسی که مخاطب تسلطی به آن نداشت مبلغ زیادی از وی برداشت کرده بود؛ با توجه به اینکه این تماس‌ها از تلفن عمومی زندان صورت می‌گرفته معمولاً شناسایی این افراد غیرممکن بوده یا در صورت شناسایی پس از چند مدت وجوه دریافتی کاملاً تضييع شده بود. در این ارتباطات تلفنی معمولاً به لحاظ بی‌ضابطه بودن مدت تلفن، خرید و فروش نوبت‌ها بین زندانیان، تحت کنترل نبودن تماس توسط زندانبانان، اغفال و طمع‌کاری مخاطب که توسط زندانی انجام می‌شود و وی را به معامله ترغیب می‌نماید موجبات کلاهبرداری‌های این چینی می‌شود. صدها نمونه از این مصادیق وجود دارد که مردم را به سازمان زندان‌ها به‌عنوان متولی نگهداری زندانیان بدبین می‌سازد. لازم است به طرق مقتضی مانند انجام ارتباط تلفنی توسط کاربر زندان و نزد زندانبان و تعیین مدت زمان تماس معین برای هر زندانی کنترل شود تا شاهد چنین آسیب‌هایی نباشیم.^{۲۰}

۵- شورای انضباطی

هر زندانی اعم از بازداشتی یا محکوم باید اطلاع داشته باشد که باید‌ها و نیاید‌های داخلی زندان چیست؟ چه حقوقی دارد و در صورت ارتکاب چه رفتارهایی ممکن است تنبیه شود و مجازات وی چیست و توسط چه مرجعی و به چه شیوه‌ای اجرا می‌شود. ماده ۴۱ آیین‌نامه زندان‌ها مصوب ۱۴۰۰ بیان می‌دارد: چنانچه زندانی مرتکب یکی از تخلفات شود به ترتیب ذیل عمل می‌شود: شورای انضباطی تشکیل جلسه می‌دهد، زندانی را حضوراً به شورا دعوت می‌نماید، مورد تخلف را به وی تفهیم و دفاعیات او را اخذ می‌کند، در صورت احراز تخلف با لحاظ پیشنهاد سجازا یکی از تنبیهات را برای او در نظر می‌گیرد. این تنبیهات عبارت‌اند از: محرومیت از انواع ملاقات‌ها حداکثر تا سه نوبت (به استثنای ملاقات با وکیل و مقامات رسمی)؛ محرومیت از مرخصی حداکثر تا سه ماه؛ انتقال از مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال به زندان بسته یا نیمه‌باز؛ محرومیت از پیشنهاد عفو و آزادی مشروط حداکثر تا شش ماه. در صورت احراز

۲۰. مصاحبه دادستان وقت کرج با رسانه‌ها، ۱۳۹۱.

تخلف، علاوه بر تنبیهات انضباطی فوق‌الذکر تمام یا بخشی از امتیاز رفاهی یا نمره اعتباری زندانی، طبق دستورالعمل مربوط، کسر می‌گردد. شورای انضباطی همچنین می‌تواند به‌عنوان اقدام تکمیلی و تربیتی، نسبت به ایجاد محدودیت در بهره‌مندی زندانی متخلف از امتیازاتی مانند امکانات فوق‌العاده مؤسسه از جمله استفاده از اماکن ورزشی تفریحی، ملاقات در فضای مجازی، تماس تلفنی، استفاده از کارت بانکی در داخل مؤسسه، حداکثر برای مدت یک ماه اقدام نماید. همچنین می‌تواند ضرورت جابه‌جایی محل نگهداری زندانی در داخل مؤسسه را به شورای طبقه‌بندی منعکس نماید. ماده ۴۲ نیز در این راستا بیان می‌دارد: تنبیه‌های انضباطی و محدودیت‌ها و تصمیم‌های موضوع مواد ۲۸، ۲۹ و ۴۱ این آیین‌نامه نباید سبب قطع یا محدود کردن خدمات بهداشتی، درمانی و مشاوره روان‌شناختی و یا محرومیت از مطالعه کتاب، هواخوری یا استحمام شود. نگهداری جداگانه در اتاق یک نفره برای زنان باردار و زنان همراه فرزند در مؤسسه ممنوع است. لازم به ذکر است اشاره شود به‌جز زندانیان کانون اصلاح و تربیت، هر زندانی دیگری در شورای انضباطی به علت ارتکاب تخلف محکوم شود و دارای حالت خطرناک باشد به تشخیص و تصویب شورای طبقه‌بندی زندان در نوبت اول ۱۰ روز و در نوبت دوم ۱۵ روز در محل جداگانه یک یا چندنفره نگهداری می‌شود. این شورا به موجب ماده ۲۲ آیین‌نامه در جهت طبقه‌بندی زندانیان شورای طبقه‌بندی در دو سطح مرکزی و محلی تشکیل می‌گردد که عبارت است از: الف- شورای طبقه‌بندی مرکزی در تهران و با حضور دادستان کل کشور یا نماینده وی رئیس سازمان و معاونین وی. ب- شورای طبقه‌بندی مؤسسات محلی. در هر مؤسسه در سراسر کشور شورای طبقه‌بندی با حضور هفت عضو که یکی از آنان قاضی اجرای احکام است؛ این شورا چندین مسئولیت مهم را بر عهده دارد که مهم‌ترین آن تصمیم‌گیری در خصوص مرخصی زندانیان، اشتغال یا عدم اشتغال آنان در زندان نیمه‌باز و سایر مراکز حرفه‌آموزی، پیشنهاد درخواست آزادی مشروط، تعلیق اجرای مجازات، عفو و تخفیف مجازات زندانی، پیشنهاد استفاده از سامانه الکترونیکی برای زندانی است.

۶- تکمله

برخی نظام زندانبانی در ایران را از لحاظ رفتاری به ۵ مرحله تعریف و تقسیم‌بندی نموده‌اند که در صورت اجرای این مراحل ساختار فیزیکی نیز تحت تأثیر قرار گرفته و ضمن کاهش هزینه‌های ساخت زندان با شرایط سخت و سنگین، نتیجه آن اصلاح زندانی و عدم برگشت وی به زندان خواهد بود. این مراحل عبارت‌اند از: الف) مرحله سلامت جسمانی: شامل اقدامات بهداشتی و درمانی؛ ب) مرحله سلامت روانی: شامل اقدامات مشاوره و روان‌درمانی؛ ج) مرحله فرهنگی، تربیتی و هنری: شامل کلیه اقدامات

فرهنگی، مذهبی، ورزشی، آموزش‌های کلاسیک؛ د) مرحله حرفه‌آموزی اشتغال به کار: شامل اقدامات آموزشی حرفه‌های خاص و نیز ایجاد اشتغال برای زندانیان در داخل و یا خارج از زندان؛ ه) مرحله مراقبت پس از خروج: شامل اقدامات یاد شده که در داخل زندان انجام شده و به صورت ناتمام باقی مانده است.^{۲۱} با توجه به اینکه برگشت زندانی در دنیا در دوره دو ساله اصلاح زندانی ۶۰ درصد برآورد شده است به نظر می‌رسد با اجرای مراحل پنج‌گانه مذکور این برگشت به‌شدت کاهش خواهد یافت؛ اما نظریه زندانبانی مذکور به علل ذیل فاقد کارایی و نتیجه لازم بوده است:

هم‌اکنون برگشت زندانیان به زندان طبق اعلام مقامات رسمی بالغ بر ۵۰ درصد است، تراکم بیش از حد زندانیان اجازه انجام فعالیت‌های اعلامی در مراحل پنج‌گانه را به همه زندانیان نمی‌دهد، تراکم بیش از حد زندانیان، برنامه اولیه‌ای که در هر زندان برای حفظ و نگهداری آنان تعریف می‌شود را با اختلال مواجه می‌سازد از جمله عدم امکان اجرای برنامه‌های فرهنگی، ورزشی، قرآنی و مذهبی. در برخی از زندان‌ها برنامه روزانه تکلیف شده است که زندانیان سوره‌ای از قرآن را حفظ کنند، نماز جماعت بخوانند، در کلاس‌های فرهنگی شرکت نمایند؛ لیکن افزایش زندانی در هر بند و حتی در نمازخانه و راهروها اجازه استفاده از سالن را به‌عنوان کلاس آموزش قرآن، حفظ آن یا اقامه نماز نمی‌دهد، کمبود شدید مددکار به نسبت مددجویان امکان گفتگو، اصلاح، پیگیری امور زندانی به منظور صلح و سازش با شکات را دشوار کرده است، کمبود بودجه تأمین خوراک، هزینه‌های ضروری زندانی و انجام مراحل اولیه نهاد در حفظ و سلامتی و بهداشت زندانی را مختل کرده است. این موارد و ده‌ها موضوع مرتبط دیگر امکان اجرای برنامه‌های اصلاحی را با چالش‌هایی مواجه ساخته است. بدیهی است انسان در صورت اجرای صحیح مراحل مذکور تحت تأثیر قرار گرفته و بازگشت وی به جامعه باورپذیر و تسریع می‌گردد.

نتیجه‌گیری

در این مقاله به چگونگی زندانبانی در ایران اعم از مقامات صلاحیت‌دار در معرفی افراد به زندان، شرایط پذیرش، نگهداری و حقوق زندانیان و شرایط خروج آنان از زندان، ارفاقات، تنبیهات و تشویقات پرداخته شد. برخی از موارد معیارهای بین‌المللی اعم از میثاقین، کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای (آمریکایی، آفریقایی، اروپایی) مقایسه گردید. هرچند به نظر می‌رسد که تمامی قواعد و مقررات بین‌المللی در مقررات و آیین‌نامه سازمان زندان‌ها نگارش شده است اما بعضاً در مواردی این جمله مقامات سوئدی

هنگام بازدید از زندان‌های ایران به یاد می‌آید که «با دیدن آیین‌نامه شگفت‌زده شده بودند ولی در عمل به دلیل کمبود بودجه، تورم جمعیت کیفری زندان و نبودن فضای کافی، بسیاری از مقررات سازمان زندان‌ها اجرا نشده است.»

بنا به مراتب از نظام زندانبانی ایران نتایج ذیل حاصل می‌شود:

۱- واگذاری کامل موضوع مراقبت از زندانیان به کادر اداری که فاقد توانایی و آموزش بحران و سرعت عمل و آمادگی جسمانی رزمی هستند و در مواقع خطر و شورش فاقد کارایی مؤثر بوده و با حداکثر تلفات یا خسارات نسبت به کنترل آن اقدام نموده‌اند.

۲- عدم جذب کارکنان آموزش دیده و مبتنی بر نیاز در پست‌های مددکاری، آموزشی که موجب بی‌هدف بودن زندانبان بوده و تنها به مراقبت از آنان بسنده می‌شود و بازداشت ایشان تأثیر مهمی در اصلاح و تربیت ندارد.

۳- بازگشت ۵۰ درصد زندانیان به زندان، دلیل آشکاری بر ناکارآمد بودن شرایط موجود به لحاظ عدم تأمین نیازهای مناسب در رسیدن به اهداف سازمان است.

۴- تعداد بالای زندانی در اکثر زندان‌های کشور اجرای هرگونه برنامه‌ای را از مدیران زندان سلب می‌نماید.

۵- عدم اجرای صحیح برنامه‌های قانونی که در اسناد چشم‌انداز یا برنامه‌های توسعه.

۶- هرچند مرخصی با هدف ارتباط زندانی با خانواده و جامعه و انجام صلح و سازش برای خلاصی از زندان به آنان داده می‌شود لیکن گستره این مرخصی‌ها منجر به تغییر نگرش جامعه زندان به عنوان یک ابزار کیفری مؤثر شده و در نظر بسیاری از مردم با عنوان هتل از آن یاد می‌شود و در مواردی بین زندانی و شاکی نیز موجب اختلاف می‌گردد.

۷- عدم طبقه‌بندی زندانیان دارای جرایم کیفری با محکومین مالی از دادگاه‌های مدنی یا تعزیرات حکومتی موجبات بدآموزی و سوءاستفاده سایر زندانیان خطرناک از آنان می‌شود؛ نزاع‌های داخل زندان ناشی از این عدم طبقه‌بندی است.

۸- عدم نظارت کافی به ارتباطات زندانی از جمله استفاده از تلفن ثابت که بدون نظارت انجام می‌شود یا استفاده از تلفن همراه که توسط زندانیان یا خانواده آنان یا حتی برخی از کارکنان خاطی وارد می‌شود منجر به ارتکاب جرایم گسترده‌ای از داخل زندان شده است و در بیرون از زندان نیز شهروندان را با مشکلات زیادی مواجه ساخته و موجبات بدبینی مردم را نسبت به عدم توانایی دولت

در کنترل عده‌ای معدود در حصارى محصور به دنبال دارد.

پیشنهادهات

- ساختار موجود سازمان زندان‌ها در مراقبت داخلی اندر نگاه‌ها باید علاوه بر مددکاران، توسط نیروی زبده و رزمی که آشنا به فنون نظامی گری و مقاومت در شرایط سخت و بحرانی باشند تغییر یابد؛
- برنامه‌های عملیاتی که با ساعت‌ها کارشناسی تنظیم و مصوب می‌گردد به دقت اجرایی شود؛
- تعداد زندانبانان مطابق استانداردهای موجود جهانی افزایش یابد؛
- آیین‌نامه سازمان که به زیبایی مبنای آموزه‌های اسلامی و قواعد بین‌المللی است به درستی اجرا شود؛
- ارتباطات زندانی به‌ویژه تماس‌های تلفنی به طرق مقتضی محدود شده و زندانی تنها در زمانی معین و با فرد یا افراد مشخص تحت نظارت زندان تماس گیرد و این ارتباط فقط برای اطلاع از سلامتی خود و خانواده باشد؛
- قاضی نظارت بر آزادی و بازداشت‌ها در آیین دادرسی کیفری پیش‌بینی شود؛
- طبقه‌بندی زندانیان به‌ویژه محکومین کیفری از مالی و کیفری خطرناک از سایر مجرمین ساده به دقت اجرایی شود؛ نگهداری محکومین کیفری به اعدام در اتاق‌های انفرادی یا حداکثر دو یا سه نفره پیشنهاد می‌شود.^{۲۲}

۲۲. نیازپور، امیرحسین، تحلیل جرم‌شناسانه جداسازی زندانیان با نگاهی به آیین‌نامه نحوه تفکیک و جداسازی زندانیان، فصلنامه حقوقی دادگستری، ۸۰، ۹۶ (۱۳۹۵)، ۱۹۱-۱۹۳.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابراهیمی، شهرام، چگونگی اجرای قواعد حداقل سازمان ملل درباره رفتار اصلاحی با زندانیان در حقوق داخلی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷.
- اردبیلی، محمدعلی، شکنجه. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۱، ۹ (۱۳۷۰). قابل بازیابی از: https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/issue.7034_6973_html
- بدی، کران، غیرممکن وجود ندارد: اصلاحات در یکی از بزرگترین زندان‌های جهان. مترجم گیتا گرگانی. چاپ اول. تهران: موسسه فرهنگی هنری نوروز هنر، ۱۳۸۱.
- خالقی، علی، قانون آیین دادرسی کیفری. چاپ بیستم. تهران: نشر شهر دانش، ۱۴۰۰.
- دانش، تاج زمان، حقوق زندانیان و علم زندان‌ها. چاپ دوم. تهران: نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۲.
- دانش، تاج زمان، کیفر شناسی و حقوق زندانیان. چاپ اول. تهران: نشر زندان قصر، ۱۳۳۵.
- راجر ماتیوس، پیتر فرانسیس، زندان‌ها در هزاره سوم (دیدگاه بین‌المللی بر وضعیت فعلی و آینده حبس). مترجم لیلا اکبری، چاپ اول. تهران: نشر راه تربیت، ۱۳۸۱.
- زمانی، سیدقاسم، موازین بین‌المللی حقوق بشر و بازداشت محکومین مالی در ایران. مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۳۵ (۱۳۸۴): ۲۳. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/paper/92853/fa>
- شمس، علی، آسیب‌شناسی زندان. چاپ دوم. تهران: انتشارات جامعه شناسان، ۱۳۹۴.
- علی اکبرپور، رضا، رویه عملی در زندان. چاپ دوم. تهران: نشر راه تربیت، ۱۳۸۱.
- قانع، امیررضا و افشین محمدی دره‌شوری، سیری در نهاد زندانبانی: در ادوار تاریخی کهن و معاصر. فصلنامه تحقیقات نوین میان‌رشته‌ای حقوق، ۳ (۱۴۰۰)، ۵۶-۷۳. قابل بازیابی از: <https://ensani.ir/file/download/article/1665488710-10594-1400-3-5.pdf>
- معاونت حقوقی ریاست جمهوری، مجموعه قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه. چاپ دوم. تهران: نشر معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات، ۱۳۹۶.
- معین، محمد، فرهنگ معین. چاپ دوم. تهران: نشر زرین، ۱۳۸۲.
- میرمحمدصادقی، حسین، حبس انسان‌مدار، سند بین‌المللی بهبود نظام زندانبانی. مترجم حسن طغرانگار، چاپ اول. تهران: انتشارات راه تربیت، ۱۳۸۳.
- نیازپور، امیرحسین، تحلیل جرم‌شناسانه جداسازی زندانیان با نگاهی به آیین‌نامه نحوه تفکیک و جداسازی زندانیان، فصلنامه حقوقی دادگستری، ۸۰، ۹۶ (۱۳۹۵): ۱۸۱-۲۱۰. قابل بازیابی از: <https://ensani.ir/file/download/article.20180416090126-9511-176/pdf>

ب) منابع انگلیسی

- Bassiounie, M. cherif, International Criminal Law: Multilateral and Bilateral Enforcement Mechanisms, volume 2, Third Edition, Leiden: Brill, 2008.
- Bianchi, Andrea, Human rights and the magic of jus cogens. European journal of international law, 19, 3(2008), 491-508.
<https://doi.org/10.1093/ejil/chn026>
- Criminal Justice Handbook Series, Handbook on The International Transfer Of Sentenced Persons, Vienna: United Nation Office On Drugs And Crime, 2012.

- Evans, Tony and Patti Wallace, A Prison within a Prison?: The Masculinity Narratives of Male Prisoners. *Men and Masculinities*, 10, 4(2008), 484-507.

<https://doi.org/10.1177/1097184X06291903>

- Delsi, Matt, Mark T. Berg and Andy Hochstetler, Gang members, career criminal and prison violence: further specification of the importation model of inmate behavior, *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, 17, 4(2004), 369-383.

<https://doi.org/10.1080/1478601042000314883>

ج) اسناد، گزارش‌ها و سایت‌ها:

- <https://www.mehrnews.com>

- <http://www.ipro.ir/>

- https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%82%D9%84%D8%B9%D9%87_%D9%81%D8%B1%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B4%DB%8C

- <https://hawzah.net/>

- <https://abadis.ir/fatofa/%D9%84%D8%BA%D8%AA-%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D8%AF%D9%87%D8%AE%D8%AF%D8%A7/>

This Page Intentionally Left Blank